

Feri Lainšček

PO GUTENBERGOVI ERI

Ko razmišljam o aktualnem vprašanju, lahko izhajam iz dveh na videz zelo nasprotujočih si osebnih izkušenj. Dejstvo je, da se vse do prvega razreda osnovne šole praktično nisem srečal s knjigo, zato sem prepričan, da sta me v svetove pravljичnega, mitičnega in pesniškega, ali pač besednega izročila, uvedla oče in mama, ki sta bila odlična pripovedovalca. Dejstvo je tudi, da sem se z računalnikom kot delovnim pripomočkom, pa tudi z vsemi drugimi možnostmi uporabe, ki jih je ponudil njegov razvoj, srečal že na njegovih začetkih. Sodeloval sem tudi pri mnogih spletnih eksperimentalnih in umetniških projektih, moja literarna dela pa so predstavljena v najrazličnejših elektronskih oblikah in aplikacijah. Ampak, kaj hočem s tem pravzaprav povedati? Vsekakor nočem reči, da nisem zaljubljenec v klasično knjigo, prepričan sem celo, da ta ljubezen ne bo nikoli ugasnila. Lahko pa se na podlagi lastne izkušnje morda bolj zavedam, da je klasična knjiga samo eden od nosilcev sporočila, ki je potovalo skozi čas že pred Gutenbergovo ero in bo brez dvoma potovalo tudi še potem, ko bo morda nekoč v neki prihodnosti klasična knjiga res že povsem izrinjena iz uporabe. Glede tega torej nisem prav nič zaskrbljen in se me ne loteva nikakršen strah.

Izkušnja z elektronskimi mediji in iz dneva v dan rojevajočimi se možnostmi ustvarjanja, promocije in distribucije besedil me pravzaprav spravlja v zadrego na povsem drug način, kot bi morda pričakovali. Vse bolj razvidno namreč postaja, da naša želja po učinkovitem trženju elektronskih knjig in drugih aplikacij z literarno vsebino nujno zadeva ob jezikovno oviro. Ali rečeno drugače – trg s slovenskim govornim območjem je preprosto premajhen, da bi ta reč lahko delovala. Besedila, zabeležena na nosilcih, ki omogočajo učinkovito elektronsko distribucijo in prodajo, morajo biti nujno zapisana v katerem od večjih svetovnih jezikov. Teh jezikov, ki lahko v tem kontekstu res rojevajo dobiček, pa pravzaprav sploh ni veliko. Že sosedje Italijani ali pa, recimo, Madžari bodo imeli gotovo enake težave kot mi, v tem smislu še veliko manjši Slovenci. Zato pač mirno napovem, da bodo elektronske knjige in druge aplikacije v slovenskem jeziku lahko zaživele in preživele le, če bodo deležne izdatne pomoči države. To pa seveda ni nič kaj prijazna napoved, saj je ravno slovenska država do knjige, take in drugačne, iz leta v leto vse bolj brezbrizna.

Slavko Pregl

KAJ PA, ČE ... (Nekaj kratkih replik)

V pogovore o elektronskem založništvu se je rahlo tvegano spuščati, saj se vedno od kod pojavi kakšen nov podatek, ki zaseje dvom v doslej povedano. Ker

je Murska Sobota na nek način zibelka sodobne slovenske mladinske književnosti, revija *Otrok in knjiga* pa njena skrbna zibajoča mati, na tem mestu seveda ne bom stresal besed o elektronskem založništvu na področju znanstvene periodike, ki ima povsem svoje značilnosti. Zelo bridko jih na svojih žepih občutijo naročniki teh revij, precej pogosto pa tudi pisci vanje.

Če se obrnem k leposlovju, bi rekel, da so doslej v Evropi z elektronskim založništvom služili predvsem strokovnjaki s predavanji na simpozijih o elektronskem založništvu. Podatki, ki pljuskuje iz ZDA in govorijo o nezadržnih odstotkih rasti prodaje elektronskih knjig, govorijo obenem o tem, da je razmah prodaje elektronskih knjig povezan s številkami o ekonomiji obsega. Če ima dežela 200 milijonov prebivalcev, njen jezik pa jih po svetu uporablja še desetkrat toliko, potem govorimo o bralskem avditoriju, ob katerem se vsakemu prodajalcu bralnikov in digitaliziranih knjig zaiskrjuje oči. Seveda, knjig v angleščini. Elektronsko založništvo je vse bolj vprašanje obstoja manjših jezikov v globalnem svetu oziroma vprašanje kulturne politike.

Na podobnem simpoziju so lanskega septembra na moskovskem knjižnem sejmu ugotavljali, da dokler bodo v najbogatejših predelih dežele ljudje kupovali 1,5 klasične knjige letno, o bralnikih in elektronskih knjigah v ekonomsko smotrnem smislu ne gre razpravljati. Bralnik stane približno petkratnik povprečne cene knjige, in digitalne knjige je treba kajpak tudi kupiti, saj se jih ne da dobiti zastoj. Ekonomske računice torej tu zaenkrat ni.

V Sloveniji je knjižna prodaja na glavo prebivalca sicer nekoliko višja, a povprečne prodane naklade so nizke. Založnik digitalne knjige bi moral – ob tem, da ne ve, koliko izvodov bo prodal – besedilo spremeniti v ustrezen digitalni format in bralec – ki ve, da je izbor knjig v slovenščini zelo majhen – mora imeti bralnik. Bralnike bodo torej tudi pri nas imeli ljudje, ki veliko berejo (in kupujejo) angleške knjige.

V Nemčiji predvidevajo, da bo delež prometa z elektronskimi knjigami leta 2015 v celotnem poslovanju s knjigami dosegal malo manj kot 7%.

Na predavanjih v okviru Svetovne prestolnice knjige lani v Ljubljani je generalni sekretar IPA gospod Jens Bammel podal primerjavo strukture cene »papirnat« in elektronske knjige: pri prvi ostane založnikom in avtorjem približno 40%, pri drugi manj kot 10% (hardware in software si pri njej vzameta skoraj 70% – skratka, aparatura in programska oprema, da lahko beremo). Kdo je torej v resnici največji borec za razvoj elektronske knjige?

Pred časom so najširše množice v imenu svobode govora zrušile akt Acta, ki je skušal (tudi) omejiti piratstvo v elektronskem svetu; glasovi, da si ustvarjalci gradiv na spletu zaslužijo plačilo, so bili preslišani. V času nenehnega razvoja, ko smo pri nas prispeli tako daleč, da avtorji dobijo štirikrat manj, kot so dobivali za svoje delo pred dvajsetimi in več leti, in zato sanjajo o zlatih starih časih, si v debatah o elektronski knjigi zasluži nekaj premisleka tudi avtorska pravica in plačilo zanje. Že dogajanje v zvezi s knjižničnim nadomestilom nam ne daje posebnega upanja, da bo avtorsko delo kmalu spodobno plačano. Številne države zavestno izigravajo dolžnost, da bi poplačale avtorje, katerih dela se v javnih knjižnicah brezplačno izposojajo. Druge, med njimi Slovenija, sicer imajo spodoben sistem, a vanj vlagajo količino denarja, ki se njim zdi primerna, in ne toliko, da bi spodobno nagrajevale in vzpodbujale ustvarjalnost.

Doktor Pustoslemšek je zelo duhovito namignil, da se z mnogimi debatami skušamo izogniti bistvenim vprašanjem; zganjamo hrup ob pijančevanju mladine in spregledujemo, da so mladoletniki najbolj zanemarjena skupina v medicini. Pri knjigah je podobno: kričimo, da mladi ne berejo, obenem pa načrtno jemljemo šolam denar za nakupe dobrih knjig; gremo se učene debate o elektronskih učbenikih in spregledujemo vse, kar so pri tem ugotovile/dosegle najbolj razvite države.

Doktorja Vodeba je bilo zabavno poslušati, ko je med drugim povedal, da knjig ne bere, da jih le piše (kot nebralec se je gladko uvrstil med resne kandidate za bodočega slovenskega kulturnega ministra, saj sedanji, ki je zadolžen tudi za kulturo, po lastni izjavi med počitnicami ni prebral nič, je pa – to je le treba dodati – imel knjigo na nočni omarici), in da tudi njegova sinova ne bereta, saj je zanju brala že mati. Kaj pa, če ne bereta, ker očeta nikoli ne vidita brati?

V veliko veselje mi je bilo poslušati (in gledati) nastop Župcine mame Majde Koren, ki se gre brez posebnih reflektorjev javnosti elektroniko v zvezi s knjigami že dolgo vrsto let in je svetel primer, kako so v naši družbi dobre stvari prepuščene zagnanim prostovoljcem in občasni, zelo neredni milosti države. Njen humor in globoko poznavanje mladostniške duše sta me očarali. Ampak, ko so ji tehniki napeljevali razne žice pa priklapljali in spajali aparature, da bi lahko pokazala, kako in kaj, sem spet pomislil:

Le kaj bo z elektronskimi knjigami, če zmanjka elektrike?

Kot literat sem sodobne naprave nekaj malega v svoja besedila že vpletel. V eni zgodbi fant zabriše svoj mobilni telefon drugemu v glavo, v drugi fant svoji družčini po elektronski pošti sporoči, da gre kosit travo k babici, a v resnici gre na vznemirljivo dogodivščino k svoji puncici. S sodobno informacijsko tehnologijo ali kljub njej bo torej življenje lepo teklo naprej.